

Bütün mevcudat nasıl ki bir **ilm-i muhîte** delâlet ve şehadet eder.
Öyle de, **o ilm-i muhît sahibinin irade-i külliyesine** dahi delâlet eder.
Şöyle ki: Herbir şeye, hususan herbir zîhayata,

pek çok müşevveş ihtimâlât içinde, → **muayyen bir ihtimalle**
ve pek çok akîm yollar içinde, → **neticeli bir yolla**
ve pek çok imkânât içinde mütereddît iken → **gayet muntazam bir teşahhus verilmesi,**

hadsiz cihetlerle bir irade-i külliyeyi gösteriyor.

Çünkü, herşeyin vücudunu ihata eden hadsiz imkânât ve ihtimâlât içinde ve semeresiz, akîm yollarda ve karışık ve yeknesak, sel gibi mizansız akan câmid unsurlardan, gayet hassas bir ölçüyle, nazik bir tartıyla ve

gayet ince bir intizamla, nazenin bir nizamla verilen mevzun şekil ve muntazam teşahhus, bizzarure ve bilbedâhe, belki bilmüşahede, bir irade-i külliye'nin eseri olduğunu gösterir.

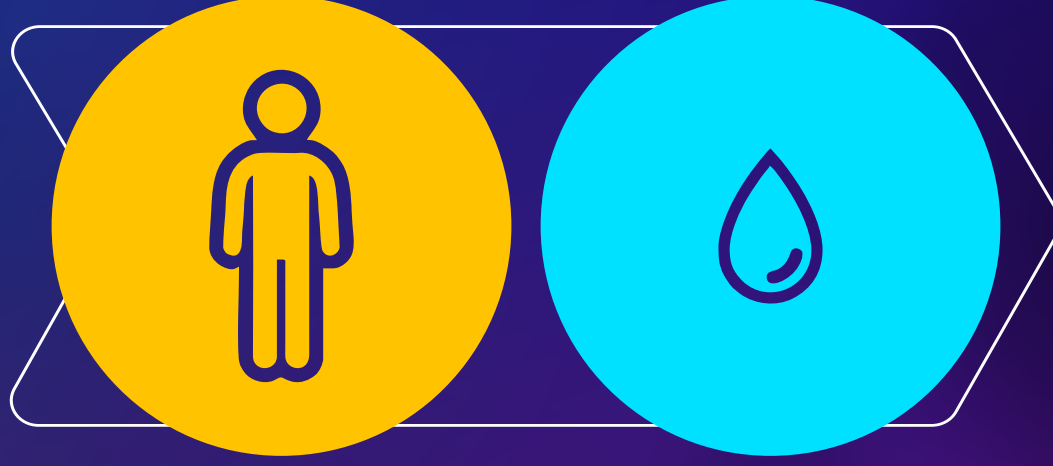
Çünkü, hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti intihap etmek, bir tahsis, bir tercih, bir kast ve bir irade ile olur. Ve amd ve arzu ile tahsis edilir. Elbette tahsis, bir muhassısı iktiza eder. Tercih, bir müreccih ister. Muhassıs ve müreccih ise iradedir.

● **meselâ,**

insan

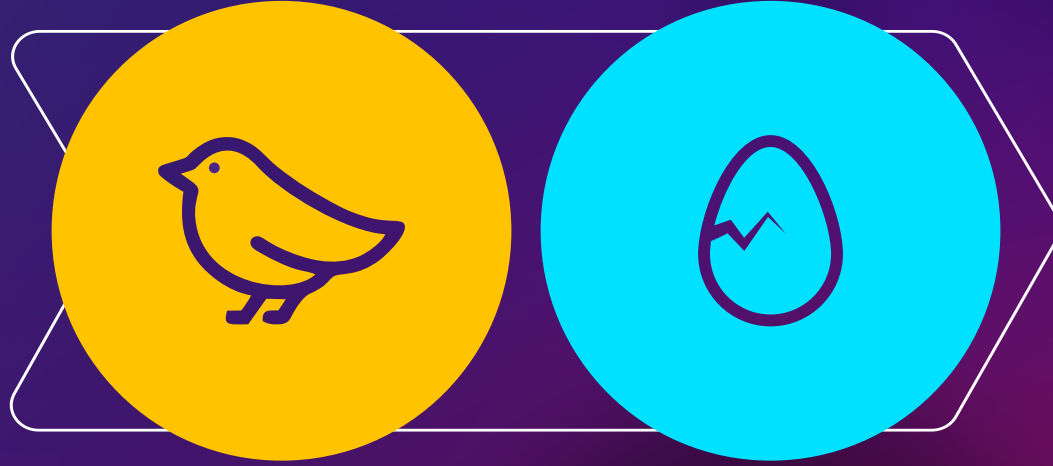
gibi yüzler muhtelif cihazat ve âlâtın

makinesi hükmünde olan bir **vücu-**
dun

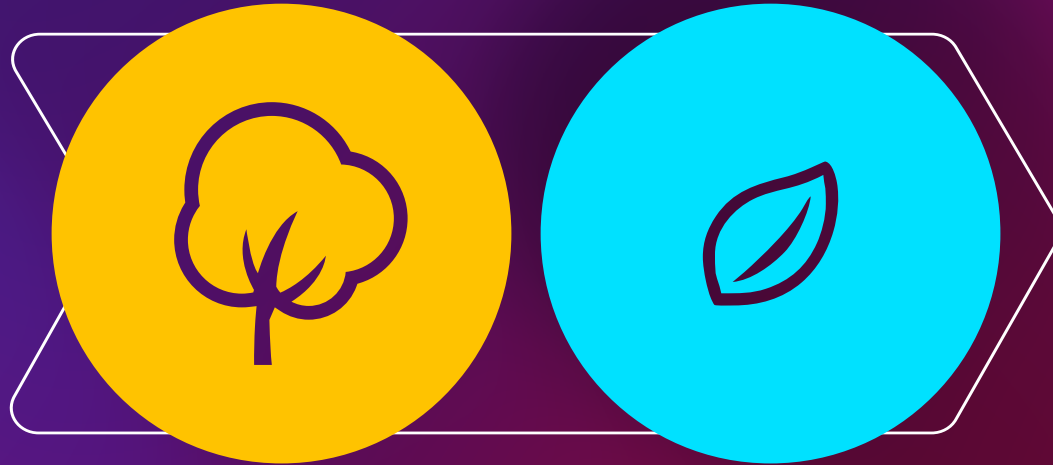
bir katre **su-**
dan;

ve yüzer muhtelif a'zâsı bulunan bir **kuşun**

basît bir **yu-**
murta-
dan;

ve yüzer muhtelif kısımlara ayrılan bir **ağacın**

basît bir **çekir-**
dek-
ten

îcâdları;

kudret ve **ilme** şehâdet ettikleri gibi, gâyet kat'î ve zarûrî bir tarzda, onların Sâni'inde bir **irâde-i külliye**ye delâlet ederler ki,

o irâde ile, o şeyin **her şeyini tahsîs eder** ve
o irâde ile her cüz'üne, her uzvuna, her kısmına ayrı,
hâs bir **şekil verir,** bir **vaziyet giydirir.**